

Tekenen in de Tijd 93

2-8 mei 2021

Vooruitkijkend naar 4 en 5 mei vraagt Erik Borgman zich af of wij nog wel weten wat de vrijheid is die wij vieren. Is dat wel de vrijheid om zo min mogelijk rekening met anderen te hoeven houden? Of gaat het om de vrijheid bij te dragen aan de toekomst en daaraan jezelf te kunnen toewijden?

Komende dinsdag is het 4 mei en herdenken wij degenen die gedood zijn terwijl zij onze vrijheid verdedigden. Woensdag 5 mei vieren we de bevrijding van ons land van de Duitse bezetting, 76 jaar geleden. Ik kan niet verhelen dat ik het dit jaar moeilijk vind te bedenken wat er eigenlijk te vieren valt. Ik weet dat de Bezetting verschrikkelijk was, de hongerwinter traumatische en de zes miljoen-voudige moord op de Joden zonder precedent. Juist daarom stuit elke suggestie dat wij opnieuw bezet zijn en dat onze vrijheid wordt aangetast door de coronamaatregelen mij tegen de borst. Maar tijdens de coronacrisis, de afgelopen 15 maanden, is gebleken dat we blijkbaar collectief geloven dat vrijheid vooral betekent dat we weer ongehinderd op een terras kunnen zitten of naar een festival kunnen gaan. Aan het begin van de pandemie vierden wij nog dat wij voor elkaar konden zorgen, dat er voor ons en onze zieken gezorgd werd. We eerden het zorgpersoneel dat dit deed. Daarmee, zou ik zeggen, realiseerden wij onze vrijheid: door willens en wetens voor elkaar te zorgen wanneer en omdat dat nodig is. Er wordt nog steeds gezorgd, maar weten we nog dat dit onze vrijheid is? Maakt het nog iets uit dat degenen die wij op 4 mei gedenken, hun leven niet op het spel hebben gezet om te zorgen dat we vrij zouden zijn van problemen of konden doen alsof? Hun stond een samenleving voor ogen die zichzelf vrij zou opbouwen op basis van wat mensen ten diepste verlangen. Niet een consumptieparadijs waarin iedereen zo veel mogelijk krijgt wat zij of hij begeert.

Al jaren is het Nationaal Comité 4 en 5 mei bezig de betekenis van Bevrijdingsdag duidelijker voor het voetlicht te brengen. Dat betekent vooral dat het comité zich ervoor inspant mogelijkheden te creëren om stil te staan bij de bevrijding en bij vrijheid. Daar is groot draagvlak voor. Uit het zogenoemde Nationale Vrijheidsonderzoek 2021, <https://www.4en5mei.nl/app/uploads/2021/04/Nationaal-Vrijheidsonderzoek-2021.pdf>, blijkt dat 93% van de Nederlanders het van belang vindt om stil te staan bij wat vrijheid betekent, 90% dankbaar is voor de vrijheid die wij genieten en 89% het belangrijk vindt dat wij de oorlog niet vergeten. Dat is een heel kleine daling in vergelijking met vorig jaar. Toen waren de cijfers respectievelijk 95%, 91% en 89%. Maar je kunt je afvragen of we eigenlijk wel stilstaan bij het belang van vrijheid als we geen echt gesprek voeren over dat belang. Ik denk van niet.

Vanouds wordt onderscheid gemaakt tussen negatieve en positieve vrijheid. Negatieve vrijheid is vrijheid *van*: vrijheid van bemoeienis en inperking van buitenaf. De vrijheid van meningsuiting is zo'n negatieve vrijheid. Niemand kan mij voorschrijven wat ik wel of niet mag zeggen. Maar als ik mij afvraag wat ik zou willen of moeten zeggen, dan helpt de vrijheid van meningsuiting niet. Dan gaat het om een vrijheid *tot*: vrijheid om mij een probleem op mijn manier toe te eigenen, vrijheid om er een visie op te ontwikkelen op basis van de confrontatie met een veelheid aan visies van anderen die zich op hun manier het probleem hebben toegeëigend, de vrijheid om zich bij een van deze visies op een bij de eigen positie passende en

betekenisvolle manier aan te sluiten, of een nieuwe eigen visie te ontwikkelen. Die vrijheid moet je ontwikkelen.

Een van de paradoxen is dat een overmaat aan negatieve vrijheid de effectieve positieve vrijheid dreigt te verminderen. Als alles gezegd kan worden, kan makkelijk de indruk ontstaan dat het niet uitmaakt wat ik zeg. Als omdat alles gezegd moet kunnen worden, geen enkele visie praktische consequenties krijgt, wordt die indruk ook bewaarheid. Als we verder willen komen met de grote vragen van onze samenleving – klimaatverandering en duurzaamheid, segregatie en integratie, *burn-out* en mentale weerbaarheid – dan is negatieve vrijheid niet genoeg. Dan zullen we moeten leren op een positieve manier vrij te zijn: in vrijheid een samenleving bouwen op basis van wat wij hopen en verlangen, voor onszelf en onze kinderen.

Een van de dingen die ons daarbij in de weg zitten, is het steeds herhaalde idee dat vrijheid een kwestie van balans is, een voortdurende zoektocht naar evenwicht tussen individuele vrijheden en het maatschappelijke belang. Alsof er bij individuen geen verlangen zou zijn om tot een samenleving te behoren, geen verlangen om elkaar te steunen en te helpen. Het Kansfonds, een groot fonds dat maatschappelijke projecten ondersteunt op het gebied van onderlinge zorg en sociale samenhang, startte jaren geleden een campagne met de slagzin: Iedereen heeft het recht om goed te doen. Dat doorbreekt het misverstand. Ik ervaar het niet als vrijheid als ik mij niets van anderen aan hoeft te trekken. Ik ervaar het als vrijheid wanneer ik problemen kan helpen oplossen, de samenleving waarin ik graag zou leven, kan helpen realiseren en iets kan betekenen voor de toekomst. Ik ben bij lange na de enige niet en wij mogen weten dat wij geenszins de eersten zijn. Daarom bestaat er een Huis van Dominicus, mede gefinancierd door het Kansfonds. Als ruimte voor positieve vrijheid.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus